

«'Αντώνιος και Κλεοπάτρα»

Τό Ιστορικό δράμα τοῦ Σαίξπηρ «'Αντώνιος καὶ Κλεοπάτρα» πού εἶδαμε στό 'Ηρώδειο σέ σκηνοθεσία Μιχάλη Κακογιάννη γράφτηκε γύρω στά 1606. Λίγα χρόνια πρὶν ὁ ποιητής διάβασε τοὺς «δύους Παράλληλους» τοῦ Φλούταρχου στή μετάφραση τοῦ Νόρθ, τροφοδοτώντας ἔτσι τή δραματουργική θεματολογία του.

Στό μεταξύ, ἡ 'Αγγλία ἀπὸ τό 1570 ζεῖ συνταρακτικές πολιτικές ἐξελίξεις. Δίνει τή μάχη τῆς ἐπεκτατικῆς τῆς πολιτικῆς, ἀνοίγοντας μέτωπα στήν 'Ισπανία καί τίς ἀποικίες τῆς, στήν Πορτογαλία καί ἀργότερα στήν 'Ιρλανδία. 'Η προτεσταντισσα βασίλισσα 'Ελισάβετ ἀποκεφαλίζει τήν ἀντίπαλό της καθελική Μαρία Στιούαρτ. 'Ο θρόνος τῆς δώκε καί πάλι ὑπονομεύεται ἀπὸ δολοπλόκους καί φιλόδοξους διαδόχους. 'Η συνωμοσία τοῦ εὐνοουμένου της 'Εσσεξ καταλήγει στόν ἀποκεφαλισμό του. 'Η 'Ελισάβετ, μένοντας χωρὶς ἐμπιστοὺς, πεθαίνει μετὰ ἀπὸ τοιαῦτα χρόνια. Τῇ διαδέχεται ὁ γιός της Στιούαρτ, 'Ιάκωβος Α'.

Τά χρόνια ἐκεῖνα ἡ λογοκρισία ἀνθοῦσε. Πῶς θά ἐπιτερόταν στό Σαίξπηρ — τόν συγγραφέα τοῦ θάσου τοῦ Λόρδου 'Αρχιεπισκοπάρχου — νά παραστήσει ἀπὸ σκηνῆς τίς διαμάχες γιά τήν ἐξουσία; 'Όπως καί μὲ ἄλλα λόγια του, ἔτσι καί μὲ τό «'Αντώνιος καὶ Κλεοπάτρα» βρίσκει ὁ ποιητής μίαν ἱστορική ἀναλογία γιά νά μιλήσει γιά τήν ἐποχή του καί τή γῶρα του, πού ἀναδείχεται σέ ἐξουσία στή τοῦ κόσμου. Βρίσκει μιὰ ἐκὼν ἐκείνη νά σχολιάσει καί νά φιλοσοφήσει γιά τήν κοσμική ποιότητα τῆς ἐξουσίας.

Σὸν μέγιστος ποιητής καί τεχνίτης τοῦ θεάτρου πού ἦταν, δέν ἔμεινε μόνο στήν ἱστορία. 'Αντλήσε ἀπ' αὐτὴν καί σύνθεσε παράλληλα μ' αὐτὴν τή δραματική πορεία τοῦ 'Αντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Καί τὰ δύο πρόσωπα δέν εἶναι μόνο «μοιραῖοι» ἱσταντίες. Εἶναι καί σύμβολα. 'Η Κλεοπάτρα σύμβολο πολιτικό, πολιτιστικό, κοινωνικό τῆς μοργῆς 'Ανατολῆς. 'Ο 'Αντώνιος σύμβολο τῆς ἱεραρχικῆς Δύσης. 'Η Κλεοπάτρα «κατακτιήθηκε» πρῶτα ἀπὸ τόν 'Ιούλιο Καίσαρα. 'Υστερα ἀπὸ τόν 'Αντώνιο.

'Όσο τό δαίτρο τῆς δύναμης καί τῶν δύο εἶναι ψηλά, γεύονται σ' ὅλο του τό μεγαλόπρεπο πάθος τόν παράνομο ἐρωτὰ τους. Γιά τόν 'Αντώνιο ἡ Αἴγυπτος θά γίνει παγίδα. Γιά τὴν Κλεοπάτρα ὁ χώρος τῆς ἐλευθερίας της. 'Η πολιτική τους πτώση εἶναι ἀνοπόδρεπτη. 'Η ὁτομική τους τραγωδία τό ἴδιο. 'Ο ἐρωτὰς τους διατάραξε τὴν ἰσορροπία τῆς τάξης (τρόμου) πού ἤθελε ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη. 'Η ὕδρας τους στήν «ἡθική» καί στήν «τόξη» ἀπαιτεῖ τὴν κόπωση μὲ ἀντίτιμο τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. 'Ο 'Αντώνιος θά γίνει αὐτόχειρας. 'Η Κλεοπάτρα ἐψυχωμένη ἀπὸ τὴ στενὴ ἀνατολίτικη περὶφάνεια της, θά διαλέξει τὴν ἐλευθερία σὲ θάνατο καὶ ὄχι τὴν ἐκλαδία στή ζωὴ πούς της προσφέρει ὁ νέος δαίτης τῆς χώρας της 'Οκτάβιος. 'Η δραματική πτώση τοῦ 'Αντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας ὑπογραμμίζει τὴ σαθρότητα τῶν θεμελίων τῆς ἐξουσίας, πού σκωριάζονται σὲ γυρίσματα τῶν καιρῶν. «Πρόστυχο νά 'σαι Καίσαρας» λέει ὁ Σαίξπηρ μὲ τὰ χεῖλη τῆς ἡρώιδος του.

'Ο ποιητής ξεπερνᾷ μεγεθύνει τίς ἀριστοτελικές 'Ενότητες τοῦ χρόνου καί τοῦ χώρου. 'Ο θεατρικός του χρόνος εἶναι ἱστορικός. Χώρος τῆς ἐξελίξεως τοῦ μύθου ὁ κόσμος. Στὴ σκηνὴ του διαδραματίζονται κοσμοϊστορικά παιχνίδια. 'Απ' αὐτὸ τό πλαίσιο εἶναι ἀπόλυτα ἐξωστρέφοντα ὁ ἐρωτὰς, τό πάθος καὶ ὁ θάνατος τῶν κεντρικῶν προσώπων τοῦ λόγου. Καί δέν γίνεται νά τὰ δεῖ κανεὶς αὐτόνομα, ὑποτιμημέ-

να ἢ ὑπερτιμημένα. 'Η τραγωδία τῶν δύο ἡρώων εἶναι προϊόν καί τῆς προσωπικῆς τους εὐθύνης, ἀλλὰ κύρια προϊόν τῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων.

'Ο σκηνοθέτης δέν κατόρθωσε νά ἀποδόσει ἰσόποσα αὐτὰ τὰ δύο μεγέθη. Τῆς ἱστορίας καί τοῦ δράματος πού αὐτὴ προκαλεῖ. 'Ο πολιτικός καί φιλοσοφικός συμβολισμός τοῦ λόγου ἀποδυναμώθηκε μὲ τὴ μοναστήριαν, εἰκονογραφικὴ ἀνάπλαση τῶν σκηνῶν. Τό ἱστορικό πλαίσιο καί τό πολιτισμικὸ στίγμα τῆς Ρώμης καί τῆς 'Ανατολῆς σκιαγραφήθηκαν ἐπιφανειακά. Σέ πρῶτο ἐπίπεδο προβλήθηκε τό ἐρωτικό θέμα, χωρὶς ὅμως καί τό δραματικὸ μεγαλεῖο του. 'Ο Σαίξπηρ σ' ὅλα τὰ δραματικά λόγια του ἀφήνει εὐδιόκριτες χιουμοριστικές πινελιές. 'Όμως τό χιούμορ του εἶναι ἀντίστιξη τοῦ δραματικοῦ στοιχείου. Αὐτὸ ὀπτεῖ ἀπὸ τὴν κωμικοποίηση πού ἔκανε ὁ σκηνοθέτης στίς ἀσφαλῶς ἐπληκτικές καὶ ἀσφαλῶς εὐτράπελες στιγμὲς τῆς ἐρωτευμένης Κλεοπάτρας. 'Η στίς στιγμὲς τῆς ἀνταξίας, θυμοσοφικῆς εἰλικρίνειας τοῦ Αἰνόβαρδου. Κι ἐκὼν περισσότερο στή σκηνὴ τοῦ χωριῶτη πού φέρνει τὰ φαρμακερά φάρμακα στή βασίλισσα. 'Ο χωριῶτης ἔχει τὴν ἀείλεια τοῦ ἀπλοϊκοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὴν εἰσοδὸ του μπαίνει ὁ θάνατος. 'Η ἀγνοία του, γιά τὴ συμβολὴ του σὲ θάνατο τῆς Κλεοπάτρας συνθέτει τὴ δραματικὴ προσάνθρωψη τοῦ θανάτου. Κι ὁ θάνατος δὲ γέλοιονογραφεῖται ἀπὸ τόν Σαίξπηρ.

Στὴ δίχως δραματικὸ ὑπόδαρο μετάπλαση τῆς πολυεπίπεδης δράσης, συνέτεινε καί ἡ ἀπόδοση τῶν περισσότερων ἡθοποιῶν — στοὺς ὁποίους δέν ἀποδίνουμε εὐθύνη. Οἱ ἀπειροὶ μὰ καί μερκοὶ ἐμπειροὶ ἡθοποιοί, μένοντας ἀκαθοδήγητοι σὲ λόγο, στήν κίνηση καί πολὺ περισσότερο στήν ψυχογράφηση τῶν ρόλων τους, σπαταλήθηκαν σέ ἀτεχνες, ὁμοιόμορφες ἐξωτερικὰ μεγαλόσχημες κινήσεις τῶν χειρῶν καί στάσεις τοῦ σώματος. 'Ο λόγος τους ὁκουγόταν ἄλλοτε κρουγαλῆς, ἄλλοτε ὑποτονικός, ἄλλοτε ἀκατανόητος ἀπὸ παράτολμους τονισμούς. 'Υπερβολικὰ ἐμφανεῖς αὐτὲς οἱ ἀδυναμίες στόν Γ. Χωρροῦ, παρεμόρφωσαν τὴ μορφή τοῦ 'Οκτάβιου, ἐπιπροσέχοντας — ὅπως εἶναι φυσικό — καί τὴν ἀπόδοση τῶν συμπακτῶν του.

Οἱ ἀποδόσεις τῶν ἡθοποιῶν δέν μποροῦν νά κοινοῦν — θετικά ἢ ἀρνητικά — παρὰ μόνον μὲ τὰ μέτρα τῆς σκηνοθετικῆς ἀπόψης. 'Η ἐκμνηστία πού σῶζεται ἀπὸ τίς παρεξηγήσεις τοῦ σκηνοθέτη, εἶναι τοῦ Κ. Κοζάκου. 'Ο ἡθοποιὸς διέθεσε τὴν εὐαισθησία πού ἀπαιτοῦν οἱ ἐρωτικές καί δραματικές σκηνὲς τοῦ ρόλου του καί τὴν ἐπιβλητικότητα τῆς πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς φύσης τοῦ 'Αντωνίου. Μὲ ἐλεγχόμενα νὰ ἐκφραστικὰ του μέσα ἔπλασε τὴν πολυπτυχὴ προσωπικότητα τοῦ ἥρωα του. 'Η Ε. Παππά περισσότερο ἐπιπροσέχθη ἀπὸ τὴ σκηνοθετικὴ ἐπαφή, ἔδωσε τὴν ἐπληκτικὰ χάση, ὑποσκελίζοντας τὸ πολιτικὸ ἥθος καί ὕψος τῆς βασίλισσας τῆς Αἰγύπτου. Τό δραματικὸ στοιχείο ὑποστηρίχθηκε μὲ ἐκφραστικότητα ἀπὸ τὴν ἡθοποιὸ σὲ δεύτερο μέρος, κυρίως ὅμως δὲν ἀφορᾷ τό ἐρωτικὸ σκέλος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατός της δέν εἶχε τίς διστάσεις τῆς πολιτικῆς πράξης. Στίς θετικές ἀποδόσεις ὑπολογίζουμε: τὴ λητὴ καὶ ἀληθινὴ παρουσία τῆς Αἰμ. 'Υψηλάντη. Τίς ἐκφραστικὰς ἀνατολίτικες φωνῶρες τῶν Σ. Ροῦμπου καί Κ. 'Ιμπροχώρη. Τὴν ἀδοή — καὶ ὑπερτανατωμένη λαϊκὴ — παρουσία τοῦ Χ. Καλαβρούζου καί τὸ μέλη τοῦ Δ. 'Αρώνη. 'Αναφέρουμε ἐκὼν τοὺς Ν. Ροδίτη, Χο. Βαλαβανίδη, Γ. Χοιστόπουλο, Γ. Κοτανίδη, Γ. Τζώσιη, Π. Μιχαλόπουλο. Τό σκηνικὸ τοῦ Ε. Τσφαλεῦτι ἐξυπνοῦσε τὰ ἐπίπεδα τῆς δράσης, ὄχι ὅμως καί τὴν κίνηση τῶν ἡθοποιῶν. Τὰ κοστούμια του, κυρίως τὰ γυναικεία εἶχαν θεατρικὴ χάση.